

Czesław Nowak¹✉

¹Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie, Poland

BEZPIECZEŃSTWO EKONOMICZNE PAŃSTW A PODAŻ ŻYWNOŚCI NA PRZYKŁADZIE AFRYKI, CHIN I INDII

Abstrakt. Początek XXI wieku to okres pozytywnego trendu zmniejszania problemu głodu na świecie. Jednak ta tendencja została początkowo zatrzymana, a następnie w 2019 r. ponownie liczba ludzi głodnych w populacji świata zaczęła rosnąć. Powodami tego zjawiska były problemy zarówno ekonomiczne, jak i społeczne, w tym nasilenie lokalnych konfliktów wywoływanych często przez radykalizm religijny, brak stabilności politycznej, a także ekonomiczne konsekwencje pandemii COVID-19. Szczególnie dotknęły one państw, w których turystyka stanowiła ważną część gospodarki. W pracy przedstawiono sytuację bezpieczeństwa żywnościowego w kontekście ekonomicznym państw najbardziej dotkniętych głodem i tych o najniższym poziomie bezpieczeństwa żywnościowego na świecie, a więc państw afrykańskich oraz Chin i Indii, czyli państwa demokratycznego, w którym mieszka 1/4 głodnych świata, pomimo kontynuowanej od ponad pół wieku pomocy społeczności międzynarodowej.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo ekonomiczne, żywność, Afryka, Chiny, Indie

WSTĘP

Przez ponad dekadę, tzn. w latach 2002–2014, świat miał powody do optymizmu, jeśli chodzi o poziom niedożywienia. Udział głodnych i niedożywionych w populacji świata zmniejszył się z 13,7% w 2002 r. do 8,3% w 2014 i 2015 r. Niezmiennie kontynentem o największym udziale ludzi głodnych i niedożywionych była Afryka. To właśnie tam nastąpił wtedy, w porównaniu z wartościami dla świata, relatywnie mały spadek udziału głodnych w populacji, z 21,3% w roku 2005 do 16,9% w 2015 r. i 21% w 2020 r. (FAO, 2021d).

Występowanie niedożywienia jest definiowane przez FAO jako szacunkowa wartość odsetka populacji, której

Tabela 1. Zmiana udziału osób niedożywionych w populacji w latach 2005–2020 wg kontynentów w porównaniu do roku 2005

Kontynent	2010	2015	2020
Afryka	–5,6%	–4,4%	–0,3%
Azja	–4,4%	–5,6%	–4,9%
Ameryka Łacińska i Karaiby	–2,4%	–3,5%	–0,2%
Oceania	–1,6%	–0,8%	–0,7%
Ameryka Płn. i Europa	0	0	0
Świat	–3,2%	–4,1%	–2,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie FAO, 2021c.

✉ prof. dr hab. Czesław Nowak, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie, Wydział Administracyjno-Ekonomiczny, Katedra Ekonomii, ul. Mickiewicza 8, 33-100 Tarnów, e-mail: rtnowak@cyfronet.pl

spożywanie żywności jest niewystarczające do zapewnienia w diecie poziomu energii wymaganego do utrzymania normalnego, aktywnego i zdrowego życia (FAO, 2021b). Natomiast według The UN's Hunger Report niedożywienie i głód są definiowane jako dostarczanie organizmowi mniej niż 1800 kalorii dziennie (Action Against Hunger, 2021).

Po relatywnie krótkim okresie pozytywnego trendu spadku poziomu niedożywienia na świecie na poziomie 8,1%, w roku 2017 r. nastąpił wzrost udziału głodnych w populacji świata – wynosi obecnie 9,9% (FAO, 2021a).

Celem pracy jest przedstawienie tendencji zmian udziału głodnych w populacji świata, w tym państwach Afryki, a więc kontynentu, na którym klęska głodu jest najbardziej dotkliwa, a także w najludniejszych państwach świata: w Chinach i w Indiach, czyli państwach reprezentujących bardzo różne modele polityczne (odpowiednio państwo komunistyczne i największa demokracja świata) i osiągających bardzo różne wyniki realizowanej polityki ograniczania udziału głodnych w populacji.

W pracy zastosowano metodę kwerendy bibliotecznej, powołując się na literaturę z przedmiotu badań. Ponadto zanalizowano dane wtórne na temat bezpieczeństwa żywnościowego, posługując się danymi użytymi m.in. z FAO, World Factbook, GAIN Report, Global Food Security Index.

PROBLEM GŁODU W PAŃSTWACH AFRYKAŃSKICH

W Afryce, a więc na kontynencie od lat najbardziej dotkniętym problemem głodu, poziom niedożywienia praktycznie powrócił do stanu sprzed 15 lat. W rzeczywistości jest to jednak sytuacja znacznie trudniejsza niż dawniej, gdyż uwzględniając szybki przyrost liczby ludności szczególnie właśnie w Afryce, należy zaznaczyć, że o ile w 2005 roku szacowana liczba głodnych i niedożywionych wynosiła tam 195 mln, to w 2020 było to już 281,6 mln ludzi, czyli pomimo procentowego spadku o 0,3% przybyło 86,6 milionów ludzi głodnych. Prawie 282 miliony głodnych w Afryce oznacza, że ponad 1/3 głodnych na świecie to mieszkańcy Afryki. Jeśli porówna się tę liczbę z praktycznie zerowym poziomem głodu w Europie oraz ponownie rosnącym wskaźnikiem poziomu niedożywienia w państwach Afryki, to należy przypuszczać, że problem migracji z Afryki do Europy będzie się nasilał. Oczywiście nie jest to jedyny powód, ani jedyny kierunek napływu uchodźców do Europy, ale

z pewnością jeden z trwalszych, i poza krótkimi okresami jego zmniejszania, w perspektywie wieloletniej nie widać tendencji do tego, by efektywnie go ograniczyć. Głód mieszkańców Afryki jest od lat nie tylko nierozwiązanym, ale nawet niezmiennym problemem świata.

Spośród dwudziestu państw uznanych przez World Food Programme FAO za szczególnie zagrożone brakiem bezpieczeństwa żywnościowego w roku 2021, zdecydowana ich większość (12 spośród 20) to państwa Afryki. Są to kolejno: Demokratyczna Republika Konga (19,6 mln głodnych), Nigeria (13 mln), Etiopia (12,9 mln), Sudan Południowy (7,2 mln), Sudan (7,1 mln), Zimbabwe (3,4 mln), Mozambik (2,9 mln), Burkina Faso (2,7 mln), Somalia (2,7 mln), Republika Środkowoafrykańska (2,3 mln), Niger (1,7 mln), Sierra Leone (1,4 mln). Kolejne państwa, chociaż spoza dwudziestki, to także państwa afrykańskie: Madagaskar (1,3 mln głodnych), Mali (1 mln) i Liberia (0,6 mln). Dotknięte brakiem bezpieczeństwa żywnościowego państwa Afryki charakteryzują najczęściej długotrwałe konflikty zbrojne i spowodowane nimi migracje ludności, brak politycznej stabilności, susze oraz problemy ekonomiczne, szczególnie wysoka inflacja i, co za tym idzie, problemy na rynku żywności, w tym zmniejszenie krajowej podaży i brak możliwości zapewnienia odpowiedniego poziomu jej importu.

Demokratyczna Republika Konga (DRC) liczy ponad 105 mln ludności i składa się z ponad 200 grup etnicznych, z których największa to Bantu. Urodzajne gleby i to, że użytki rolne stanowią 11,4% powierzchni tego relatywnie dużego państwa (2,3 mln km², a więc 7,5-krotnie większego od Polski), nie tylko nie wystarcza do zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego państwa, ale także – mimo relatywnie korzystnej sytuacji przyrodniczej – jest to państwo, którego poziom zagrożenia klęską głodu oceniany jest przez Global Hunger Index jako alarmujący, najtrudniejszy na świecie. Ponadto na dotychczasowe problemy (konflikty zbrojne, zmiana klimatu) nałożyły się skutki pandemii COVID-19. Pomimo pierwszego od czasów uzyskania niepodległości w 1960 r. (od Belgii) pokojowego przekazania władzy w wyniku wyborów w 2019 r., w DRC nadal dochodzi do lokalnych konfliktów zbrojnych, w których uczestniczy ponad 100 ugrupowań militarnych.

Warto tu dodać, że Organizacja Narodów Zjednoczonych udziela DRC od 1999 roku jednej z największych i najbardziej kosztownych pomocy humanitarnej

na świecie. Państwo to jest jednym z najbiedniejszych państw świata i z PKB per capita według PPP wynoszącym 1131 USD znajduje się na 225 miejscu spośród 228 państw. Według klasyfikacji publikowanej przez World Factbook DRC charakteryzuje jednocześnie bardzo wysoki współczynnik dzietności (5,7 dziecka/ kobietę), co daje mu 3 pozycję na świecie wśród państw o najwyższej dzietności. Przed DRC jest tylko Niger i Angola: odpowiednio 6,91 i 5,9 dziecka/kobietę (World Factbook, b.d.). Czynniki te powodują, że według Security threats index Demokratyczna Republika Konga zajmuje pod względem zagrożenia bezpieczeństwa 13 miejsce na świecie wśród ocenianych w 2021 r. 173 państw, z wynikiem 8 punktów, gdzie 0 oznacza bardzo niski poziom zagrożenia, a 10 bardzo wysoki. Za państwo o najbardziej zagrożonym bezpieczeństwie uznany jest obecnie Afganistan (10 pkt.) (Global Economy, 2021).

Ranking ten powstaje corocznie od 1960 roku, na podstawie danych The World Bank, The International Monetary Fund, The United Nations i The World Economic Forum.

Typowym dla Afryki połączeniem wielu niepożądanych czynników wpływających na udział głodnych w populacji i poziom bezpieczeństwa danego państwa jest sytuacja Nigerii. To liczące 219 mln mieszkańców państwo cechują bowiem:

- wysoki i rosnący udział ludzi niedożywionych w populacji (7,6% w 2012 r. i 12,6% w 2020 r.), co powoduje, że Nigeria zajmuje 98 miejsce spośród 107 państw analizowanych przez Global Hunger Index 2021 r.,
- wysoka inflacja na rynku żywności; według danych Nigeryjskiego Biura Statystycznego (Sahara Reporters, New York, 2021) w ciągu minionego roku ceny żywności wzrosły o prawie 50% (48,94%),
- długotrwały konflikt zbrojny z radykalnym islamskim ugrupowaniem terrorystycznym Boko Haram powodujący porzucanie gospodarstw przez rolników (Sahara Reporters, New York, 2021); według kryterium zagrożenia bezpieczeństwa państwa Nigeria zajmuje 12 miejsce (Global Economy, 2021).

Warto tu jednocześnie zaznaczyć, że Nigeria to państwo o wysokim współczynniku dzietności: 4,67 dziecka na jedną kobietę w wieku reprodukcyjnym (World Factbook, 2021).

Udział ludzi głodnych w populacji danego państwa to z pewnością jeden z najbardziej niepokojących powodów napięć społecznych i konfliktów, w tym militarnych.

Przyczynia się do cierpienia ludności i masowych migracji. Nie jest jednak jedyną i wystarczającą miarą bezpieczeństwa żywnościowego państwa. Dlatego światowy wskaźnik bezpieczeństwa żywnościowego (The Global Food Security Index, GFSI) publikowany od 2012 roku uwzględnia także takie elementy, jak dostępność cenowa i ilościowa żywności, jej jakość, zasoby przyrodnicze i ich trwałość w danym państwie. Ten ostatni czynnik został wprowadzony dopiero w 2017 roku. Uwzględnia on podatność, wrażliwość danego państwa na zmiany klimatu oraz jego reakcję na obserwowane zmiany i podejmowane przez nie działania minimalizujące negatywny wpływ tego procesu, w tym redukcję emisji gazów cieplarnianych i pozostałych czynników uwzględnianych w wymaganiach gospodarki o obiegu zamkniętym, gospodarki cyrkularnej.

Światowy wskaźnik bezpieczeństwa żywnościowego publikowany jest corocznie przez The Economist Group, The Economist Intelligence Unit Limited. Do słabych stron tego opracowania zalicza się m.in. możliwość wyciągania przez decydentów mylnych wniosków, co może być spowodowane doбором wskaźników oraz trudnością ich miary, zwłaszcza że pewne elementy bezpieczeństwa żywnościowego są niełatwe do oceny, a przypisane niektórym wskaźnikom wagi pozostają dyskusyjne, podobnie jak zastosowane metody statystyczne. Podejmowane na ich podstawie decyzje polityczne i działania naprawcze mogą wówczas okazać się nieskuteczne. Ważne więc w tym kontekście wydaje się zalecenie Komisji Europejskiej opracowane w 2017 r., aby przy podejmowaniu decyzji dotyczących długofalowych działań w tym kierunku uwzględniać jednocześnie nie tylko opracowania The Economist (GFSI), ale także FAO i WHO (Thomas i in., 2017).

Podobnie jak w przypadku udziału w populacji ludzi cierpiących z powodu głodu i niedożywienia, najbardziej zagrożone pod względem bezpieczeństwa żywnościowego (GFSI) są państwa Afryki. Należy jednak zaznaczyć, że GFSI nie zawiera danych dotyczących wielu państw, szczególnie Azji i Afryki.

Według opublikowanego rankingu za rok 2020 najbardziej bezpieczne pod względem bezpieczeństwa żywnościowego są państwa Unii Europejskiej (6 w pierwszej dziesiątce). Kolejno są to Finlandia, Irlandia, Holandia, Austria, Czechy, Szwecja. Polska zajmuje 25 miejsce na 113 ocenianych, o czym zdecydowała relatywnie niska ocena w kategorii zasoby naturalne, ich trwałość i ochrona (56,5 pkt), podczas gdy np. Czechy zdobyły

w niej 70,9 pkt. Naszą silną stroną jest jakość i bezpieczeństwo żywności: 83,6 pkt.

Końcowe miejsca według klasyfikacji ogólnej bezpieczeństwa żywnościowego na świecie zajmują państwa Afryki. Wśród ostatnich 28 państw w tym rankingu, a więc państw o najniższym na świecie wskaźniku bezpieczeństwa żywnościowego, 24 to państwa afrykańskie (Global Food Security Index, 2021).

Spośród państw afrykańskich najwyższe bezpieczeństwo żywnościowe osiągnęły takie państwa, jak Maroko (57 miejsce na 113 ocenianych), Algieria (58/113), Tunezja (59/113), Egipt (60/113). Są to państwa Afryki Północnej. Charakteryzuje je relatywnie stabilna sytuacja polityczna oraz wprowadzenie reform po okresie tzw. arabskiej wiosny. Rolnictwo stanowi w tych państwach istotną część gospodarki, a jego udział w PKB wynosi w Maroku 14% (zatrudnienie w rolnictwie 39,1%), w Algierii 13,3% (przy zatrudnieniu 10,8%), w Tunezji 10,1% (zatrudnienie 14,8%). Cechą tych państw jest także wysoki poziom zatrudnienia w usługach: Maroko 40,5%, Algieria 47,4%, Tunezja 51,7%, Egipt 49,1%. Przykładowo sektor gastronomiczno-turystyczny (HRI) w 2019 roku wygenerował 13 mld USD przychodów Egiptu (USDA, 2020b).

Maroko, zajmujące 57 miejsce w rankingu bezpieczeństwa żywnościowego, jest pozytywnym przykładem właściwej polityki państwa na tej płaszczyźnie. Przeprowadzone przez króla Mohammeda VI w roku 2012 referendum było reakcją na ówczesne wydarzenia w Afryce Północnej. Dzięki temu udało się zachować w kraju stabilność i normalizację. Silną stroną marokańskiej drogi do osiągniętego bezpieczeństwa żywnościowego jest relatywnie niedroga, dostępna żywność i stabilny rynek. Do 2019 r., czyli jeszcze przed COVID-19, rynek gastronomiczno-turystyczny w Maroku rosł w tempie 4–6% rocznie i wynosił około 3,3 miliarda dolarów (USDA, 2020c). Najszybciej rozwijającymi się przedsiębiorstwami były restauracje, zarówno typu fast food, jak i te z pełną obsługą. Turystyka, w tym gastronomia, jest najbardziej rozwinięta w Casablance i w Marrakeszu. Swoją światową karierę miasta turystycznego Casablanka zawdzięcza amerykańskiemu filmowi (*Casablanca*) z Humphreym Bogartem z 1942 r. Według *Global Economy 2021: Security threats index* Maroko znajduje się na 104 miejscu, jest więc państwem bezpiecznym, z indeksem 4,9 punktu, czyli lepszym niż średnia dla świata (5,29).

Algieria jest państwem, które pozycję ekonomiczną zawdzięcza bogatym zasobom gazu i ropy, zapew-

niającym jej około 60% dochodów budżetu, 30% PKB i aż 92,8% dochodów z eksportu (2019). Powierzchnia użytków rolnych Algierii wynosi 8,5 mln hektarów. Pomimo tego import towarów rolno-spożywczych kosztuje Algierię 19,25% ogólnych wydatków na import. W celu poprawy tej sytuacji rząd rozpoczął realizację pięcioletniego planu rozwoju rolnictwa, w tym wykorzystania nowoczesnych technologii, a więc cyfryzacji, nawadniania, rewitalizacji zasobów naturalnych itp. Głównym kierunkiem importu nasion, maszyn rolniczych i technologii przetwórstwa są państwa rozwinięte technologicznie, w tym firmy działające w USA i UE. W celu ułatwienia prowadzenia interesów inwestorom zagranicznym rząd podjął działania poprawiające warunki działalności na terenie państwa. Zniesiony został m.in. obowiązek stwarzania się inwestorów zagranicznych podmiotami z krajowymi (USDA, 2020a). Czynnikiem, który wyraźnie obniża pozycję Algierii w rankingu bezpieczeństwa żywnościowego, jest stosunek państwa do zasobów naturalnych, ich trwałości i ochrony. Reasumując: Algieria jest według rankingu *Security threats index* na 70 miejscu (na 173 klasyfikowane), czyli uznaje się ją za państwo umiarkowanie bezpieczne.

Zajmująca 59 pozycję w rankingu światowego wskaźnika bezpieczeństwa żywnościowego Tunezja należy do czołówki państw afrykańskich w tej kategorii. Najsłabszą składową bezpieczeństwa żywnościowego państwa jest w tym przypadku dostępność żywności i zachowanie zasobów naturalnych, zresztą stanowi to negatywną stronę wszystkich państw tej grupy. Pozytywny wpływ na wynik Tunezji w zakresie bezpieczeństwa żywnościowego ma wysoki udział użytków rolnych w powierzchni państwa: 64,8%. Ponadto jest to państwo z bardzo niskim, jak na kraje afrykańskie, wskaźnikiem diety, wynoszącym zaledwie 2,03, a więc poniżej poziomu równowagi demograficznej. W wyniku zamieszek „wiosny arabskiej” (wersja tunezyjska została nazwana „rewolucją jaśminową”) w 2011 r. Tunezja, postrzegana jako państwo przyjazne i bezpieczne dla turystów, poniosła znaczne straty wizerunkowe. Było to efektem ówczesnych ataków terrorystycznych w miejscowościach popularnych destynacji turystycznych. Udział usług w strukturze PKB jest jednak cały czas wysoki i wynosi 63,8% (2017) (World Factbook, 2021). Bezpieczeństwo żywnościowe państwa zależy jednak w dużym stopniu od importu produktów rolno-spożywczych oraz środków do produkcji rolniczej. Jego wartość w 2018 r. wyniosła 1,8 mld USD. Jest to głównie import z państw Unii Europejskiej takich

produktów jak zboża, rośliny oleiste, produkty mleczne, a także środki ochrony roślin (USDA, 2020d). Ich stosowanie rośnie, podobnie jak w Unii Europejskiej, co jest wyraźną cechą przemian w produkcji roślinnej i drogi do osiągnięcia bezpieczeństwa żywnościowego wielu państw (Draż i in., 2021).

Do słabych stron rynku zalicza się dostępność żywności i jej wysoki udział w wydatkach gospodarstw domowych, wynoszący 31%, ze stałą tendencją wzrostową. Inne słabe strony gospodarki państwa, które mogą wpłynąć na bezpieczeństwo ekonomiczne, a szczególnie żywnościowe, to zbyt wolny proces przeprowadzania reform gospodarczych, brak przejrzystości i duża, nieprzewidywalna zmienność przepisów podczas ich wdrażania. Jest to szczególnie ważne także w kontekście potrzeby odbudowy turystyki. Przed pandemią COVID-19 prawie 11,8-milionową Tunezję odwiedzało osiem milionów turystów rocznie (USDA, 2020d). Jeśli chodzi o zagrożenie bezpieczeństwa państwa, to według rankingu Security threats index Tunezja znajduje się na 38 miejscu.

Najludniejszym państwem regionu jest **Egipt** – liczy 102,3 mln mieszkańców. Kolejne rządy, chociaż z różnym nasileniem, wdrażają sponsorowaną przez państwo politykę planowania rodziny, dzięki czemu dzietność obniżona została z 5,5 dziecka/kobietę w latach 80. do 3,6 w 2011 r., a obecnie wynosi 3,23 i jest jedną z najniższych w tym regionie świata (World Factbook, b.d.). Niejako na marginesie warto tu podać jako przykład obrazujący dynamikę rozwoju demograficznego różnych państw, że jeszcze w 1967 r. Polska i Egipt miały taką samą liczbę mieszkańców (po 32 mln). W roku 2020 Egipt liczył już 102,3 mln mieszkańców, podczas gdy Polska 38 mln (World Bank, 2021). Tak więc osiągnięcie lub utrzymanie bezpieczeństwa żywnościowego państw o dużej dzietności i państw o wskaźniku poniżej demograficznej równowagi tworzy zupełnie inne wyzwania. Słabą stroną bezpieczeństwa żywnościowego Egiptu jest relatywnie droga żywność i gospodarowanie zasobami naturalnymi (Global Food Security Index, 2021).

Udział rolnictwa w PKB Egiptu wynosi 11,7% przy zatrudnieniu w tym sektorze 25,8%. Znaczna część produkcji rolniczej nastawiona jest na potrzeby turystyki, stanowiącej szczególnie ważny sektor gospodarki państwa. W roku 2020 straty w dochodach z turystyki spowodowane przez COVID-19 skłoniły rząd do podjęcia działań mających na celu zmniejszenie strat w całej gospodarce, w dużym stopniu zależnej od turystyki. Skuteczną pomocą dla przedsiębiorców okazał się program

reform opracowany jeszcze w 2016 r., w tym ulgi podatkowe, dzięki którym wzrost PKB wynosi pomiędzy 3,5 a 3,8% rocznie (USDA, 2020b). Według rankingu Security threats index Egipt znajduje się na 28 miejscu pod względem zagrożenia bezpieczeństwa państwa.

Na poziom bezpieczeństwa żywnościowego świata silny wpływ mają szczególnie państwa o dużej liczbie ludności oraz procesy zachodzące na całych kontynentach. Znaczenie państw Afryki wynika tu przynajmniej z dwóch powodów. Po pierwsze, jest to kontynent państw ludzi głodnych. Jak wspomniano powyżej, wśród państw, których ludność od lat cierpi z powodu głodu i niedożywienia, od lat przeważają właśnie państwa afrykańskie. Po drugie, w Afryce występuje najwyższy przyrost naturalny. Wśród trzydziestu państw świata o najwyższej dzietności 28 to państwa afrykańskie. W tej trzydziestce państwa spoza Afryki to tylko Afganistan i Timor Wschodni (World Factbook, b.d.). Według prognoz Organizacji Narodów Zjednoczonych ponad połowa globalnego wzrostu populacji do 2050 r. nastąpi właśnie w Afryce. Przewiduje się, że populacja Afryki Subsaharyjskiej (a więc państw już teraz narażonych na klęski głodu) podwoi się do 2050 r. Obecnie w Afryce mieszka 1,3 mld ludzi, czyli około 17% populacji świata (United Nations, b.d; 2019).

Przeciwny trend rozwojowi, a raczej recesji, wykazuje Europa, w tym szczególnie Bośnia i Hercegowina, Bułgaria, Chorwacja, Węgry, Łotwa, Litwa, Republika Mołdawii, Rumunia, Serbia, Ukraina. Polska ze współczynnikiem dzietności około 1,3–1,4 także jest w tej grupie trudnej perspektywy demograficznej. Należy zaznaczyć, że wszystkie państwa Europy mają niewystarczający współczynnik dzietności, czyli poniżej poziomu koniecznego do zastępowalności pokoleń (około 2,1 dziecka na kobietę) (United Nations, b.d.). W Unii Europejskiej najbliższej tego poziomu jest Francja: 2,04 dziecka/kobietę (World Factbook, b.d.).

Najludniejsze państwa świata to Chińska Republika Ludowa (1,4 mld) i Indie (1,38 mld), czyli odpowiednio 19% i 18% populacji świata (World Bank, 2021). Według prognoz, pod względem liczby ludności Indie wyprzedzą Chiny około roku 2027 (United Nations, 2019).

Pod względem bezpieczeństwa żywnościowego **Chiny** zajmują 39 miejsce na świecie, podczas gdy Indie 71. Szczególnie niekorzystnie dla Indii wygląda porównanie udziału w populacji ludzi głodnych i niedożywionych. Według światowego wskaźnika głodu (GHI), w Chinach ludzie niedożywieni to mniej niż 5% populacji państwa.

Poziom ten Chiny osiągnęły w 2012 r. W przypadku Indii udział głodnych wynosi 27,2% populacji i, pomimo poprawy o 11% od roku 2000, jest to ciągle poziom bardzo wysoki. W rankingu tym Indie zajmują 94 miejsce *ex aequo* z Sudanem, wyprzedzając o jedno miejsce tylko Koreę Północną (96 miejsce), w której udział głodnych w populacji wynosi 27,5% – więc różnica pomiędzy udziałem głodnych w populacji największej demokracji świata (Indie) i ostatniej na świecie dyktatury komunistycznej, czyli Korei Północnej, wynosi zaledwie 0,3%. Według rankingu zagrożenie bezpieczeństwa Security threats index Indie zajmują 52 miejsce.

Warto w tym kontekście porównać z Indiami Chińską Republikę Ludową, a więc państwo niedemokratyczne, jednopartyjne, znajdujące się w grupie 17 państw, w których udział głodnych w populacji oceniany jest jako niski, czyli wynosi mniej niż 5% (Global Hunger Index, 2021). Według rankingu zagrożenia bezpieczeństwa Security threats index Chiny zajmują 86 miejsce.

Porównanie Chin i Indii według kryterium udziału głodnych w całej populacji państwa jest tu o tyle istotne, że są to: 1) dwa najludniejsze państwa świata (łącznie mieszka w nich ponad 1/3 ludności świata; 2) pod względem wielkości dwie z największych gospodarek świata. Światowy Program Żywnościowy ONZ szacuje, że 21% ludności Indii żyje za mniej niż 1,9 USD dziennie. Tak więc ograniczenie głodu w Indiach stało się obecnie problemem globalnym (World Food Programme, 2021).

Siedemdziesiąte pierwsze miejsce Indii pod względem bezpieczeństwa żywnościowego jest wynikiem połączenia kilku czynników. Pomimo tego, że gospodarka Indii należy do największych gospodarek świata, to zarówno wielkość produkcji żywności, jak i jej import, a także dystrybucja są odległe od potrzeb żywnościowych państwa. Światowy Program Żywnościowy ONZ realizowany jest w Indiach już ponad 50 lat, a rząd tego kraju podejmuje liczne reformy mające na celu ograniczenie głodu i poprawę bezpieczeństwa żywnościowego państwa. Pomimo tych działań i stabilnej sytuacji politycznej osiągnięte rezultaty w tym zakresie są jednak ciągle dalekie od potrzeb.

PODSUMOWANIE

Poziom bezpieczeństwa żywnościowego państw jest wynikiem wielu czynników społecznych, ekonomicznych, naturalnych, w tym posiadanych zasobów przyrodniczych oraz właściwego z nich korzystania. Dla

wielu państw, szczególnie afrykańskich, podstawowym problemem jest od dawna głód i niedożywienie ich mieszkańców. Jest on najczęściej spowodowany nie tyle brakiem odpowiednich zasobów naturalnych, ile niestabilną od lat sytuacją polityczną, długoletnimi konfliktami zbrojnymi o różnym nasileniu, złym stanem gospodarki. To w Afryce znajduje się przeważająca liczba państw o najwyższym poziomie głodu i niskim poziomie bezpieczeństwa żywnościowego. Z punktu widzenia globalnego, poza Afryką, bardzo trudna sytuacja od lat panuje jednak także w kraju stabilnym politycznie, będącym jednocześnie największą demokracją świata, którego gospodarka należy do największych na świecie. To w Indiach, gdzie pomimo wielu reform i wysiłków wspólnoty międzynarodowej, w tym Światowego Programu Żywnościowego ONZ, poziom bezpieczeństwa żywnościowego jest nadal bardzo niski. O skali problemu, nawet z perspektywy globalnej, świadczy fakt, że 1/4 niedożywionych ludzi na świecie mieszka właśnie w Indiach (World Food Programme, 2021).

LITERATURA

- Action Against Hunger (2021). World Hunger: Key Facts and Statistics. Pobrane 10.08.2021 z: <https://www.actionagainsthunger.org/world-hunger-facts-statistics>.
- Drąg, Z., Nowak, P., Wierzba-Kubat, M. (2021). Food Safety and Food Security from the Perspective of the Functioning of Farms in Poland. W: Gorlach K, Drąg Z. (red.), *Think Locally, Act Globally*. Jagiellonian University Press, s. 567.
- FAO (2021a). Hunger and food insecurity. Rzym: FAO. Pobrane 10.08.2021 z: <http://www.fao.org/hunger/en/>.
- FAO (2021b). Sustainable Development Goals, Indicator 2.1.1 – Prevalence of undernourishment. Rzym: FAO 2021.
- FAO (2021c). Prevalence of Undernourishment in the World, Rome 2005–2020. Rzym: FAO.
- FAO (2021d). The State of Food Security and Nutrition in the World. Rzym: FAO. Pobrane 10.08.2021 z: http://www.fao.org/3/cb4474en/online/cb4474en.html#chapter-2_1.
- Global Economy (2021). Security threats index. Pobrane 10.08.2021 z: https://www.theglobaleconomy.com/rankings/security_threats_index.
- Global Food Security Index (2021). Rankings and trends. The Economist Intelligence Unit Limited. Pobrane 10.08.2021 z: <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/Index>.
- Global Hunger Index (2021). Global Hunger Index Scores by 2021 GHI Rank. Pobrane 10.08.2021 z: <https://www.globalhungerindex.org/ranking.html>.

- Sahara Reporters, New York (2021). Nigeria ranks 98 among 107 countries on Global Hunger Index. Pobrane 10.08.2021 z: <http://saharareporters.com/2021/07/16/nigeria-ranks-98-among-107-countries-global-hunger-index>.
- Thomas, A.C., D’Hombres, B., Casubolo, C., Saisana, M., Kayitakire, F. (2017). The use of the Global Food Security Index to inform the situation in food insecure countries, Luksemburg: Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2760/83356>.
- United Nations (2019). Population Division World Population Prospects 2019. Pobrane z: <https://population.un.org/wpp/>.
- United Nations (b.d.). Global Issues: Population. Pobrane 10.08.2021 z: <https://www.un.org/en/global-issues/population>.
- USDA (2020a). Algeria: Exporter Guide, Country: Washington, DC: USDA Foreign Agricultural Service.
- USDA (2020b). Egypt: Exporter Guide, Country: Washington, DC: USDA Foreign Agricultural Service.
- USDA (2020c). Morocco: Exporter Guide, Country: Washington, DC: USDA Foreign Agricultural Service.
- USDA (2020d). Tunisia: Exporter Guide, Country: Washington, DC: USDA Foreign Agricultural Service.
- World Bank (2021). Population, total. Pobrane 10.08.2021 z: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>.
- World Factbook (b.d.). CIA, USA. Pobrane 10.08.2021 z: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/>.
- World Food Programme (2021). India. Pobrane z: <https://www.wfp.org/countries/india>.

ECONOMIC SECURITY OF COUNTRIES AND FOOD SUPPLY ON THE EXAMPLE OF AFRICA, CHINA AND INDIA

Abstract. The beginning of the 21st century was a period of a positive trend in reducing the problem of hunger in the world. However, this trend slowed down, and then in 2019, the number of hungry and undernourished people in the world began to increase again. It resulted from economic and social problems, including intensifying local military conflicts often due to religious radicalism, political instability and the financial consequences of the COVID-19. This was particularly acute in the countries where tourism was an essential part of the economy. This paper presents the problem of food security in the economic context of countries most affected by hunger and those with the lowest level of food security, i.e. African countries, communist China and democratic India, which account for a quarter of the hungry people, despite the economic and social support of the international community, continued for over half a century.

Keywords: economic security, food, Africa, China, India

